

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA RANGNI IFODALOVCHI FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING QIYOSIY TAHLILI

Atadjanova Mahsuma Akmaljon qizi

Farg‘ona Davlat universiteti

Magistratura 1-bosqich Lingvistika (ingliz tili) 22.07-guruh talabasi

Usmonova Dona Sotvoldiyevna

Farg‘ona Davlat universiteti, Ingliz tili kafedrası katta o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Maqolaning maqsadi “Rang” mavzusi asosida ingliz va o‘zbek tillaridagi frazemalarning o‘xshash va farqli tomonlarini, o‘zaro bog‘lanish xarakterini va tarjimasini aniqlashdan iborat. Turli tillardagi ranglarning nomlari nafaqat tom ma’nodda qabul qilinadi, balki ular ramziy xususiyatga ham egadir. Turli etnik-madaniy jamoalar vakillari tomonidan dunyoni rangli ko‘rishning o‘ziga xos xususiyatlari dunyoning etnik milliy rangli ko‘rinishi mavjudligi haqida gapirishga imkon beradi. Turli xalqlarning rang haqidagi madaniy g‘oyalaridagi bunday tafovutlari tafakkurning milliy va madaniy o‘ziga xosligini ko‘rsatadigan uyushmalarda eng aniq namoyon bo‘ladi. Ushbu maqolada ularning ingliz va o‘zbek tillari frazeologik birliklarida qo‘llanish chastotasi tahlil qilingan va tadqiqotda rang komponentlarining semantik konnotatsiyalarining o‘xshash va farqli tomonlari yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: to‘plam so‘z birikmalari, polisemiya, semantik qator, o‘xshashlik, farq, mentalitet, o‘zaro ta’sir.

KIRISH

Rang va rang belgilari muhim ahamiyat kasb etmaydigan odamlar faoliyatining biron bir sohasi yoki yo‘nalishini tasavvur qilish qiyin. Turli madaniyatlar dunyosiga qarash universal, lekin ayni paytda milliy xususiyatga ega; shuning uchun turli tillarda so‘zlashuvchilar o‘z tillari prizmasi orqali o‘z atrofidagi dunyoni biroz boshqacha ko‘rishlari mumkin. Til ko‘p ming yilliklar davomida o‘nlab avlodlarning tajribasini aks ettiradi. Tarixan ranglarning prototiplari shunday rivojlanganki, ular rang belgilarining ma’nosiga o‘zlarining soyalarini biriktirdilar, bu, shubhasiz, turli tillarda guruh rang belgilarini yaratishning rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatdi.

Ushbu maqolada turli xil ranglarni o‘rganish ikki jihatdan ko‘rib chiqiladi. Bir tomondan, ma’lum bir tilga xos individual tushunchalar tahlil qilinadi. Avvalo, bular lingvistik va madaniy ongning stereotiplari hisoblanadi. Boshqa tomondan, o‘ziga xos

bo'lmagan tushunchalarning o'ziga xos konnotatsiyalari, masalan, rang ma'nolarining ramziyligi ta'kidlangan. Muayyan rangdagi madaniy birlashmalarning farqiga quyidagi misolni keltirish mumkin. Masalan, AQShda oq rang poklikni, Fransiyada betaraflikni, Misrda quvonchni, Yaponiyada o'limni, Hindiston va Xitoyda o'lim va poklikni, AQShda qizil rang xavfni, Fransiyada aristokratyani, Misrda o'limni, Hindistonda - hayot va ijod, Yaponiyada - g'azab va xavf, Xitoyda esa baxtni anglatadi.

White / Oq

Oq - yaxshilik, haqiqat, sadoqat, adolat va iffatning rangi. Bu beg'uborlik, fazilat, poklik va quvonchni anglatadi. Oq har ikki tilda ham zararsiz, foydali, omadli narsani anglatadi. Masalan, oq ko'ngil — xayrixoh, hamdard kishi; oq yurak — ochiqko'ngil, oq dasturxon — mehmondo'st dasturxon, oqsoqol — keksa, hurmatli kishi. Shunday qilib, inglizcha iboralarga misollar: "white reputation" — beg'ubor obro', "as white as a ghost" / "as white as a sheet" — sharpadek oqarib ketgan, "to raise a white flag" — voz kechmoq, "to whitewash something" — qoplash, biror narsani yashirmoq, "to know black from white" — biror narsani batafsil tushinmoq, to know black from white — zararsiz yoki arzimas yolg'on.

Black / Qora

Qora, o'z navbatida, hayotning yomonliklarini, yovuzlik va baxtsizlikni anglatadi, bu yovuzlik, qo'rquv, o'lim rangidir. Bir so'z bilan aytganda, qora rangning konnotatsiyalari asosan ingliz va o'zbek tilida salbiydir. Qora rang noqonuniy, insofsiz yoki sirli ma'noga ega. Quyidagi iboralarni misol qilib keltirish mumkin: qora yurak — zolim, qora bet — sharmanda, qora niyat — yomon tilak, ichi qora — yomon niyatli inson, qorasuyak — jamiyatdagi past mavqedagi biror kishi. "Things look black" - muammoga duch kelmoq, "black and blue" - tanadagi biror joyning ko'karishi, "black eye" - ko'z ostida ko'karish, "blackout" - yorug'likni o'chirish, "black sheep" — oiladagi biror sharafsiz inson, "to blackmail" - shantaj qilish, "to blacklist" — kimnidir qora ro'yxatga kiritish, "to black out" — hushini yo'qotish, "black market" — noqonuniy savdo, "black art" — qora sehr, "black spot" — yo'lda xavfli joy, "black dog" — tushkun, g'amgin. odam, "black look" - ma'yus, tahdidli ko'rinish, "to blackball (someone)" - kimnidir rad etish.

Red / Qizil

Qizil rang inson hayotida muhim rol o'ynaydi. "Qizil" sifatdoshli so'zlar barcha xalqlar nutqida oq va qora ranglardan keyin juda tez-tez qo'llanilishi bejiz emas. Sharq mamlakatlarida bu an'anaviy ravishda quyoshning rangi, kuch, shuningdek, yoshlik va go'zallik ramzi hisoblanadi. Xususan, o'zbek tilida: qizil til — o'tkir til, zehn, qizil qorin — kichik yosh bolalar vas hu kabi bir qator iboralar mavjud. O'zbek tilida salbiy ma'noga ega bo'lgan, nutqimizda juda ham kam uchrab turadigan misollarni uchratishimiz mumkin: qizil ko'z — zararli odam.

Blue / Ko‘k

Ingliz tilida ko‘k rangining ma‘nosi ikki tomonlamadir. Bir tomondan, ko‘k rang haqiqat va adolat ramzidir, shuning uchun uning ma‘nosi ko‘pincha ijobiydir. Odatda bu rang o‘zgarmaslik va doimiylik sifatida qabul qilinadi, masalan, “true blue” - rostgo‘y, mutlaqo sodiq, blue ribbon – biror narsaning eng yaxshisi, “exceptional or blue blooded” - yuqori olijanob qon. Boshqa tomondan, ko‘k rang g‘amginlik, umidsizlik va tushkunlikni anglatishi mumkin, chunki frazemalarda “feeling blue” iborasini qayg‘u ifodasi sifatida uchratishimiz mumkin. Boshqa misollar: “to get the blues” — xafa bo‘lmoq, “to be in blue funk” — intizor bo‘lmoq, “to make / turn the air blue” — qarg‘amoq, yomon so‘z ishlatmoq, “to drink till all’s blue” — aqldan ozgungacha ichish, “to blue money” - pulni isrof qilish, “to talk a blue streak” – to‘xtovsiz va juda tez gapirish, “blue in the face” - g‘azablanish, aqlini yo‘qotish. Muayyan tarjimasi bo‘lgan boshqa frazema birliklari ham juda qiziqarli: “out of the blue” - kutilmaganda, ogohlantirishsiz, “once in a blue moon” - deyarli hech qachon, tuyaning dumi yerga tekkanida, “men / boys in blue” - ko‘k formadagi politsiyachilar yoki dengizchilar, “blue-eyed boy” - sevimli, “blue collars” - sanoat ishchilari, ishchilar sinfi; “bluestocking” - o‘qimishli ayol yuzsizlik, ayollik va joziba etishmasligining ramzi sifatida (XVIII asrdagi “Blue stocking Club” adabiy to‘garagi nomidan kelib chiqqan).

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, chet tilini o‘qitishda ranglar bilan bog‘liq bo‘lgan frazeologik birliklarni tarjima qilishning o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olish juda muhim, chunki bu so‘zlarning noto‘g‘ri tushunilgan ma‘nolari talabalarning idrokini sezilarli darajada o‘zgartirishi mumkin. Shuni yodda tutish kerakki, chet tilini o‘rganuvchi chet tilidagi so‘zlarga ko‘pincha asl nusxadan juda farq qiladigan ona tilidagi konnotatsiyalarni avtomatik ravishda bog‘laydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

14. <https://englex.ru/english-colour-idioms/>
15. <https://weproject.media/en/articles/detail/9-Uzbek-traditions-that-are-used-with-the-birth-andupbrin>
16. Merriam-Webster’s Collegiate Dictionary, 11th Edition, Jacketed Hardcover, Indexed, 2020 Copyright 11th Edition by Merriam-Webster
17. Usmonova, D., Mirzayeva, D., & Ibrohimova, D. (2023). FE‘L SO‘Z TURKUMI VA UNDA SEMANTIC TASNIF MASALALARI. *Молодые ученые*, 1(2), 70-72.
18. Usmonova, D., Mirzayeva, D., & Ibrohimova, D. (2023). O‘ZBEK VA INGLIZ TILIDAGI MAYL SHAKLLARI VA ULARNING GAP SEMANTIKASIGA TA‘SIR ETISH YO‘LLARI. *Наука и инновация*, 1(4), 142-144.

19. Usmonova, D. S., & Xojiakbarova, R. A. (2023). TASVIRIY SAN'ATGA OID ATAMALARNING MORFOLOGIK XUSUSIYATLARI TAHLILI. *Solution of social problems in management and economy*, 2(6), 5-6.
20. Usmonova, D., & Raxmonqulova, M. (2023). MULOQOT VA UNGA YONDOSH TUSHUNCHALAR. *Current approaches and new research in modern sciences*, 2(4), 127-131.
21. Usmonova, D., & Turg'unova, F. (2023). TILSHUNOSLIKDA "KONSEPT" TUSHUNCHASI VA UNING STRUKTURASI. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*, 3(4 Part 2), 162-166.
22. Gulamova, D., & Usmonova, D. (2023). TILSHUNOSLIKDA EFEMIZMLARNING LINGUOKULTUROLOGIK TASNIFI. *Академические исследования в современной науке*, 2(13), 73-76.
23. Sotvoldiyevna, U. D., & Zafarjon, D. (2023). Turli Tillardagi O 'Xshatishlar Tarjimasining Lingvomadaniy Xususiyatlari. *Miasto Przyszłości*, 31, 330-332.
24. Sotvoldievna, U. D. (2022). Linguistic and cultural classification of euphemisms in Uzbek and English languages. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429*, 11(10), 140-143.
25. Usmonova, D. S., & Usmonova, K. E. (2022, October). PHONEME THEORY IN LINGUISTICS SCHOOLS. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 13, pp. 6-9).
26. Usmonova, D. S., & Djalolov, Z. J. (2022, October). THE ROLE OF CULTURE IN TRANSLATION PROCESS. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 8, pp. 160-163).